

HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARININ GELİŞİMİNE PARALEL OLARAK “ALAN ARAŞTIRMASI” KAVRAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Reconsideration of the Concept of Field Research in Parallel with the Progress of Studies in Folkloristics

Doç. Dr. Ruhi ERSOY*

ÖZ

Bu makalede halk bilimi çalışmalarında alan araştırması ve alan kavramlarının kazandığı yeni anlamlar ele alınmıştır. Bireyi ve toplumu konu edinen disiplinler, çağın şartlarıyla birlikte ortaya çıkan sosyal değişmeye paralel olarak kendilerini yenilemek durumundadır. Bu yenileme süreci, ilgili alanda kullanılan metodoloji başta olmak üzere, kavramlar ve üretilen yeni teknik ve terimler noktasında da olabilir. Halk bilimi özelinde alan araştırması kavramı, bu yenileme süreci için uygun bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. On dokuzuncu yüzyıldan günümüze eğrilen süreçte sosyal değişmeye paralel olarak halk algısı değişmiş, halk bilgisinin sınırları genişlemiş ve bir disiplin olarak halk bilimi araştırma metodları geliştirilmiştir. Bu bağlamda erken dönem halk bilimi çalışmalarında halk bilgisini derleme yeri olarak alan/saha, folklor malzemesinin çıplak gözle izlenebildiği ve tasnif edilebildiği sosyal ve fiziki mekânlarken, teknoloji ve sosyal değişme, folklor unsurlarına günümüzde yeni yaşam koşullarında, yeniden üretilme ve aktarılma ortamları ortaya çıkarmıştır. Kent folkloru kapsamında yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere çeşitli meslek grupları, eğlence mekânları ya da ilgili herhangi bir sosyal ortam araştırma sahası içerisine dâhil olabilmektedir. Folklor ürünlerinin yeni yaşama ve yeniden yaratılma ortamlarından birisi de elektronik kültür ortamıdır. Bu çerçevede denilebilir ki kültürün üretim ve aktarım biçimleri hem değişmiş hem de çeşitlenmiştir. Böylece halk bilimi çalışmalarında alan/saha kavramının kapsamı da genişlemiştir. Halkbilimciler, ancak kuramsal olarak yeni bir bilimsel paradigma olan disiplinlerarası bakış açısını benimseyerek söz konusu bağlamda elde edilen halk bilgisini anlama ve anlamlandırma noktasında başarıya ulaşabilecektir.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Değişme, Halk, Alan Araştırması, Kültür Endüstrisi, Disiplinlerarasılık

ABSTRACT

In this article, new dimensions that the concepts field and field research have attained are scrutinized. Disciplines which concern human and society have to renew themselves in parallel with social change that arises with the conditions of the age. This process of renewal may occur first in the methodology used in the field, and in the concepts employed and the terms created newly. The concept of “field research” specifically in folkloristics comes upon us as a structure exemplifying this matter. In the evolved process from the nineteenth century onwards, the perception of folk has changed in parallel with social change, the boundaries of folk lore have been expanded, and folkloristics as a discipline has improved its research methods. In this respect, whereas, in early studies in folkloristics, the room for collecting folk lore was social and physical environment where one could trace and classify folkloric material with the naked eye, technology and social change today have provided folkloric elements with the environment for recreation, revival, and transmission. Seen in the studies within the scope of urban folklore, various occupational groups can be involved in entertainment venues or any related social environment research area. One of the environments for the recreation and revival of folklore products comes upon us as electronic culture environment. In this frame, it can be said that forms of creation and transmission of culture have both changed and become varied. Therefore, in the studies in folkloristics, the scope of the concept of area/ field has become expanded. Theoretically adopting interdisciplinary outlook, which is the new scientific paradigm, folkloristics will succeed in understanding and signification of folk lore.

Key Words

Social Change, Folk, Fieldwork, Culture Industry, Interdisciplinary, Culture Change

* Gazi Üniv. Edebiyat Fak. Türk Halkbilimi Bölümü Öğretim Üyesi, ersoyruhi@yahoo.com

İnsan düşünebilen ve üretebilen bir canlı olarak, doğayla olan mücadelesinde ayakta kalabilmiştir. Bu mücadeledeki başarısında ortaya çıkardığı ürünleri biriktirebilme ve yeni nesillere aktarabilme yeteneği de oldukça önemlidir. Bu varoluş süreci insanı, tarihi olan tek canlı türü konumuna yükseltmiş ve böylece de insanın, zaman içinde biriktirdikleriyle üretebilme kabiliyeti, sürekli bir döngü içerisinde birleşerek, insanlığın her anlamda ilerlemesini sağlamıştır (Özakpınar 1999: 13-20). Bu ilerleyiş, insanın sosyal varlığının da devamlı yenilenmesi gerçeğini ortaya koymuştur. İnsanın meydana getirdiği teknik yaratmalar, insanın insanla, insanın toplumla ve toplumların birbirleriyle olan münasebetlerini iletişim-aktarım biçimi ve boyutları bakımından daima dönüştürmüştür. Bu dönüşüm süreci, bugünden yarına süreklilik arz edecek bir biçimde devam etmektedir.¹ Söz konusu bu sosyal değişim, belirli bilgi alanlarının ortaya çıkmasından itibaren; konusu insan, insanın toplumsal varlığıyla birlikte ürettikleri ve tükettikleri olan disiplinlerin de eş zamanlı olarak dönüşmesi gerçeğini doğurmuştur.² Bu çerçevede sosyal bilimlerin tarihi, insanlığın ürettiği bilgi birikiminin çeşitlenmesi, katmanlaşması ve aktarımı süreçlerine paralel olarak gelişmiştir (Ersoy 2009: 1-25). Sosyal değişim ve sosyal bilim dalları arasındaki dönüşüm sürecindeki paralellik, bilgi alanlarının ekseninin genişlemesi gibi, ilgili alana ait kavramların da kapsamının genişlemesine veya değişmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada halk bilimi özelinde, alan araştırması ve alan/saha kav-

ramlarının, yukarıda izaha çalışılan sosyal değişimle, sosyal bilimlerdeki değişimin paralelliği bağlamında yeni boyutlar kazanması ele alınacaktır.

Bir disiplin olarak Avrupa'da şekillenen folklorun doğuşunu hazırlayan şartlar, coğrafi keşiflere kadar uzanmaktadır. Coğrafi keşiflerle başlayan süreç, Rönesans ve Reform hareketleriyle devam etmiş ve Avrupa toplumunda köklü yapı ve zihniyet dönüşümünü meydana getirmiştir. Romantik akımla birlikte, "soylu vahşi" kavramı ortaya atılmış ve halk hayatına olan ilgi artmaya başlamıştır. Daha sonra Fransız İhtilali milliyetlerin araştırılması eğilimlerini yükseltmiş ve halk hayatı bu araştırmaların zeminini teşkil etmiştir (Yıldırım 1998: 43-60; Oğuz 2010: 1-10; Sevim 2008).

Ulus devletlerin inşası sürecinde önemli bir rol oynayan folklor çalışmaları (Öztürkmen 1998; Ramnarine 2007: 144-153), küreselleşme ve post-modern süreçle yine gündemden düşmeyip kültürel çeşitliliğin korunması, "kolonyalizm"³ sonrası toplumların aldıkları yeni kültürel durumların anlaşılması bakımından en fazla malzemeyi sağlayan kültürel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Oğuz 2002: Özdemir 2011: 101-115).

İnsan davranışlarını geleneklerle birlikte ele alan ve bu yöntemle objesi olan insanı anlamaya çalışan halk bilimi, 19. yüzyılda müstakil bir bilim dalı hâline gelmiştir. Halk/folk ve ona ait olan bilgi/lore kavramlarının birleşmesinden meydana gelen halk bilimi çalışmaları tarihi boyunca, "halk/folk" kavramı ve bu alandaki tartışmalar ve tanımlamalar, çalışmaların çerçe-

vesini belirleyen merkez konumunda olmuştur (Çobanoğlu 2003: 21). Halk bilimi ve halk edebiyatı araştırmalarında bütün yönleriyle halk hayatına ait olan bilgi esas alındığından, bu alandaki araştırmaların sınırlarını söz konusu bilginin üreticisi olan halk ve bu bilginin yaşadığı bağlam olarak da halk hayatı belirlemektedir. Metin Ekici, bilimsel anlamda folklor disiplininin mahiyetindeki değişim ve dönüşümün çıkış noktasının, halkın kim olduğu ve halk hayatının sınırlarının nerede başlayıp nerede son bulacağı tartışmalarının oluşturduğunu belirtmektedir (Ekici 2007:1-6). Bu çerçevede erken dönem halk bilimi çalışmalarında, yapılan araştırmaların yöntemini, araç-gereçlerini, derleme-inceleme metotlarını mevcut halk algısının belirlediği söylenebilir.

Halk bilimi uzmanları doğal olarak halkın tanımını da kendine göre yapmış ve söz konusu tanımlar üzerinden konu uluslararası alana taşınmıştır. Hal böyleyken 19. yüzyıldan günümüze halk kavramı ifade ettiği anlam itibarıyla büyük değişiklikler göstermiştir. 19. yüzyıl Avrupa'sında halk bağımsız olarak değil, alt ve üst zümre üzerinden sınıfsal bir tasnifle tanımlanmış ve halk, taşralı bir kimlik olarak algılanmaya çalışılmıştır. Bu durum, kavramın eksik şekillenmesi sonucunu doğurmuştur. Zira burada pozitivist⁴ yaklaşım hâkim olduğu için halk, başka gruplara tezat olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bir uçta, toplumun en alt tabakası olarak kaba ve bayağı bir grup bulunurken, diğer uçta toplumun seçkin tabakası bulunmaktaydı. Halk, bu iki kesim arasında bir yerlerde yaşayan insan toplulu-

ğu olarak tarif edilmekteydi. Böylece halk, hem medeniyete hem de vahşi-ilkel topluma tezat teşkil edecek bir tarifile ortaya konulmaktaydı (1998: 139-153).

“Halk” kavramı, Alan Dundes'in modern tanımlamasına gelinceye kadarki süreçte; soyluyla vahşi arasında, ilkele uzak, gelişmiş olana yakın bir yerde yaşayan nüfus olarak tanımlanmakta ve yaşam alanı olarak da köy ve köy çevresi gösterilmekteydi. Böylece halk bilgisinin yaratıcısı ve icra bağlamı, söz konusu bu geri kalmış insan topluluğu ve onun yaşadığı köy çevresi şeklinde kabul edilmekteydi. Bu tanımlamalara göre halk bilgisi, dar bir çevreye sıkıştırılmıştı. Bu yaklaşım, sınıf farkını esas alan bir anlayıştan temellenmekteydi. Avrupa'daki bu algı, kendi gelişmişlik düzeylerini esas alarak farklı toplum kesimlerini kendi değer yargılarına göre değerlendirmenin bir sonucuuydu. (Dundes 1998: 139-153).

M. Öcal Oğuz, *Folklor ve Kültürel Mekân* adlı makalesinde halk ve beraberinde halkın bulunduğu bağlam kavramının folkloristlerce zaman içinde nasıl algılandığını şu şekilde izah eder:

“Eski kuramlara göre eski halk eski şeyleri üretmemeye başlayınca sorunlar baş gösterdi. Herkes okuryazar oluyordu, her yere teknoloji giriyordu ve köylü nüfus azalıyordu. Folkloru eski köyde eski ürün olarak tanımlayan kuramlara göre çalışanlar için bu durum folklorun sonu demekti. Çünkü artık saf, temiz ve en önemlisi binlerce yıl ötelelerden süzülüp gelen *ürün* bulmak zorlaşıyordu. Bu olgu, folkloru iki bakış açısını öne çıkardı: Birinci-

si, kültürlerin durağan olmadığı bu süreçte görüldü ve halk olarak nitelenen *köylünün* folklor diye tanımlanan binlerce yıllık eski elbiseyi *uluslaşma* sürecine giren *kentli* bir gün kullansın diye sırtında taşıyan yaşayan fosiller olmadığı anlaşıldı. Kentli zaman içinde onların da kültürlerinin devingen ve değişken olduğunu kabul etti. İkincisi, bu devingenlik ve değişkenliğin, hızlı teknoloji kullanımı, yoğun kentleşme ve küreselleşme gibi nedenlerle kabul edilebilir sınırları zorlayarak, dünyayı *kitle kültürü* denilen tek kültürlü bir yapıya doğru sürüklediği sanısının, korkusunun veya yargısının uluslararası alanda güçlü destek bulması oldu.” (Oğuz, 2007: 30-31)

Bu çerçevede folklor ürününün sadece köyde olmayacağı ve köylünün de değişime açık olduğu gerçeği, bağlamın sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Başlangıçtaki halkın ve halk hayatının sosyal ve coğrafi çevresinin bu şekilde tanımlanması, araştırmacı için “halka inmek” şeklinde ifade edilen ve düşük bir sosyo-ekonomik çevreye ve taşraya gitmek demektir. Zira halk bilgisi, kabul gören halk anlayışına göre yalnızca burada mevcuttu. Halk bilgisinin peşinden koşan folklorcu, alan araştırması yapmak için “halka inmek” anlayışı çerçevesinde bir algılamaya sahip olmakta ve bu düzeyde alan araştırması yapmak durumundaydı. Dolayısıyla saha/alan, halkın yaşadığı kırsal bölge olarak karşımıza çıkmakta ve araştırmacının sahip olması gereken nitelikler de buna göre şekillenmekteydi. Örneğin doğal ortamda katılımcı gözlemci olarak derleme çalışması yapan araştırmacı, dâhil olduğu sosyo-ekonomik çevreye

göre giyinmek, bu yapıya uygun iletişim teknikleri kullanmak ve ilgili araç gereci temin etmek durumundaydı.

Halk, halk bilgisi ve bunlara bağlı olarak da alan araştırması kavramları 19. yüzyılda bu çerçevede şekillenirken ve araştırmacının da bu şartlara göre kendisini donatması gerekliliği söz konusuysen, köyde/kırsalda yaşayan nüfusun azalması ya da göç etmeye başlaması, bu anlayışı ortadan kaldırmıştır. Kırsalda yaşayan kitlelerin eğitilmesi ya da yer değiştirmesi halk bilgisinin yok olup olmayacağı sorusunu doğurmuştur. Bu soru, beraberinde halk ve halk hayatının sınırlarını tayin konusunda yeniden düşünme süreçlerini başlatmış ve yukarıda da ifade edildiği üzere Alan Dundes, “aralarında ortak payda bulunan ve en az iki kişiden oluşan insan topluluğu” şeklinde halkı yeniden tanımlamıştır (Dundes 1998: 139-153). Bu yaklaşım, beraberinde ilgili diğer kavramların da yeni boyutlar kazanması gerçeğini doğurmuştur. Sadece köy ve köy çevresinde yaşayan insan topluluğu yerine, şehirlerde ve farklı sosyo-ekonomik tabakalarda yaşayan insan toplulukları da halk kavramına dâhil olmuştur. Böylece halk bilgisi araştırmacısı için birinci aşama olan, alandan bilgi toplama konusunda yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir (Goldstein 1983: 1-3).

Halkın tanımındaki bu dönüşüm, doğal olarak halk bilgisinin de sınırlarını ve şeklini genişletmiştir. Halk bilgisini arayan araştırmacı, bu yeni tanım ve algılamalara paralel olarak yeni bilgi birikimlerine ve yeni donanımlara sahip olmak durumunda kalmıştır. Zira malzemenin bulunduğu “alan” yeni boyutlar kazanmıştır.⁵

Halk biliminin temel kavramlarının yeni boyutlar kazanması, onun kültürü bütün yanlarıyla konu alması ve kültürel değişim ve dönüşümlere paralel olarak kendini yenilemesiyle ilgilidir (Çobanoğlu 2000: 27-43). “Bir cemiyetin mevcut nizamını, yani içtimaî, maddî ve manevî medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir proses” (Günay 1987: 23-30) olarak tanımlanan sosyal değişme, kültürü konu alan bilim dallarını da dönüştürmektedir. 19. asırdan beri büyük bir hızla gelişimini sürdüren teknolojinin, sosyal değişmeyi de beraberinde getirmesi (Güngör 2006: 20-23), konusu kültür olan bilgi alanlarına da bir şekilde yansımıştır. Halk bilimi ölçeğinde alan kavramı gibi ilgili diğer kavramların değişmesi, yeni boyutlar kazanması folklorun yapısıyla da ilgilidir. Folklorun bir bilim dalı olarak doğuşuna 19. asırda pek çok sahadaki değişmeler zemin hazırlamıştır. Konusu kültür olan ve millî kültürün unsurlarını özel olarak ele alan folklor, kültür değişmelerine paralel olarak çerçevesini genişletmiştir. Sözlü kültür çağından yazılı kültüre ve daha sonra bilgisayar çağına geçen kültürün tarihi akışında folkloru konu olabilecek malzeme daima insanlık tarafından üretilecektir. Dolayısıyla kültürün dinamik sürecine paralel olarak folklor da dinamik bir yapıya sahiptir ve sürekli yenilenmektedir. (Günay 1987: 23-30). Umay Günay’ın 1987’de yapmış olduğu tespitlerle halk bilimi bağlamında bugün gelinen süreç arasında paralel bir durum söz konusudur. Bilgisayar teknolojisinin bir yaratımı olarak sosyal medya folklorun araştırma alanına girebilmekte ve

folklor disiplini alan/saha kavramında olduğu gibi kendini kültür değişiminde eşzamanlı olarak güncelleyebilmektedir (Köse vd. 2010: 183-193). Çünkü halk ve halk bilgisinin değişen eksen, alan/saha kavramını da değiştirmiştir. Alan, “halk bilgisi ürünlerinin yaratılıp yaşatıldığı ve halk edebiyatı metinlerinin bir kaynak kişi veya kaynak kişiler tarafından aktarıldığı ve aktarım sırasında sözlü, yazılı ve elektronik olarak kaydedildiği yer” olarak tanımlanmaktadır (Ekici 2010: 411; Ekici 2007: 25-44). Halk bilgisi ürünlerinin yaratıldığı, yaşadığı sınırların genişlemesi söz konusu bu derleme yerinin de sınırlarını genişletmiştir.

Türk halk bilimi çalışmaları, folklorun XIX. yüzyıldaki ürün merkezli yaklaşımına sıkı sıkıya bağlı kalmış, bütün derleme ve arşivleme çalışmalarında bu yaklaşım belirleyici olmuştur. Avrupa’daki gibi başlangıçta Türkiye’deki genel kanı da, folklorun kendi yatağında sonsuza kadar akıp gideceği yönündeydi. Ürün her şeyin temeliydi ve adeta ürün, ortaya çıkmak için insanları araç olarak kullanıyordu ve insanlar bu geçişin sadece basit bir köprüsü idi. Ancak süreç bu görüşü doğrulamadı. *Üreten ve üretim yeri yok olunca üretimin durduğu yani ürünün ortaya çıkmadığı* ve bunun kültürel süreklilik ve çeşitlilik açısından vahim bir sonuç olduğu UNESCO tarafından güçlü bir sava dönüştürüldü.

Bu bağlamda Öcal Oğuz’un da ifadesiyle (Oğuz, 2009: 95) 19. yüzyıldaki tanımlamalara göre alan; taşra/köy olarak karşımıza çıkarken, bu durum 20. yüzyılın son çeyreğindeki ve günümüzdeki şehirleşme süreci ve

elektronik devrimlere paralel olarak çok farklı boyutlar kazanmıştır. Daha önce “halka inerek” köyde halk bilgisi ürünlerini derlemeye çalışan araştırmacı, bugün bakış açısına, kırsal bölgelerle birlikte kent merkezleri, farklı sosyal kesimlere ait eğlence mekânlar, resmi törenler, festivaller, kurumlar, sosyal medya ağları gibi çalışma konularını da dâhil etmek durumundadır. Taşraya giderek derleme çalışması yapan bir araştırmacı, bir meslek grubu protokol folkloru ya da bir eğlence mekânıyla ilgili çalışma yaparken eskisinden daha farklı kişisel donanımlara ve farklı araç gereçlere ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda “halka inmek” yaklaşımı, bugünkü şekliyle birlikte “halka çıkmak” yaklaşımına mı dönüşmüştür, çelişkisi ortaya çıkmaktadır. Zira kültürün katmanları düşünüldüğünde araştırmacı, farklı kültür çevrelerine de dâhil olmak, araştırma sahasında kullanacağı jargonu bilmek durumunda kalabilmektedir.

Çeşitli meslek grupları, halk tanımının yeni boyutu bağlamında halk olarak ele alınıp halk bilimi çalışmalarının konusu olabilmektedir. Zira her meslek grubu kendi içerisinde belirli iletişim biçimlerini ve folklorik unsurları üretmektedir. Kent folkloru çalışmaları kapsamında “doktor folkloru” konulu yapılan çalışmalar buna örnek teşkil etmektedir (Metin 2006: 34-39). Burada “poliklinik” karşımıza bir alan olarak çıkmaktadır. Asker folkloru örneğinde de, sahanın genişliğine ve sözlü kaynaklara kolay ulaşılabilirliğine rağmen; araştırmacı çalışmasının bir bölümünü *kışlada* yürütmek zorundadır.

Alan kavramındaki algı, sadece folkloristleri değil, antropologları da

derinden etkilemiştir. Daha önce ilkel kabileleri kendine bağlam edinen antropolog, artık şehirlerde “marjinal” topluluklara yönelmiştir. N. Serpil Altuntek “Yerlinin Bakışı Etnografya: Kuram ve Yöntem” adlı eserinde bu değişimi şöyle ifade eder:

“Ben’ ve ‘Öteki’ arasındaki diyalektik bağı koparan postmodern etnograflar, ‘öteki’yi anlamak yerine kendini (Batı kültürü) anlamaya yönelirler. Bu durumu pekiştiren bir başka olgu da, yıllarca Batılı antropologların inceleme nesnesi olan birçok ülkede yerel antropolojinin gelişmeye başlaması ve bu yerel antropologların ötekileştirici, egzotikleştirici söylemlerle bir hesaplama içine girmeleridir. Eleştirel kuramlar, postkoloniyel araştırmalar da bu durum, kurumsal, siyasal, ideolojik zeminini hazırlar. Bununla birlikte küreselleşme-yerelleşme söylemleri, kadın hareketleri, göçmenlik olgusu, yeni milliyetçilik akımları, dinin yükselişi vb. ‘ben’ ve ‘öteki’ tanımlarının yeniden kurulmasını talep eden, son derece güçlü toplumsal, siyasal oluşumlardır. Bu nedenle dünyadan tecrit bir yerel topluluğu imleyen ‘öteki’ kavramı, artık egemen kültür karşısındaki kadını, homoseksüeli, evsizleri, yoksulları, etnik aidiyetleri vb. imleyerek, kültür-içi ve kültürler arası çatışan (ırk, toplumsal cinsiyet, etnik gruplar, azınlıklar vb.) yapılan analizinde daha sıklıkla karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu durum, antropolojinin ‘ben’ ve ‘öteki’ arasındaki diyalektik bağı yeniden kuran, daha düşüncemsel perspektifte yoluna devam edeceğinin işaretini vermektedir.” (Altuntek, 2009: 202-203).

Kültürü yazılı, sözlü ve elektronik kültür ortamı boyutlarıyla ele al-

dığımızda (Ong:1995); sözlü ortamın bir araştırmacı için alan/saha olabileceği gibi, yazılı ve elektronik kültür ortamlarının da aynı şekilde alan bildiği görülebilmektedir. Sözlü kültür ürünleri, elektronik kültür ortamı içerisinde varlık göstermekte ve yeniden yaratılma süreçlerini de devam ettirmektedir. İnternet ortamında efsaneler, masallar, fıkralar, memoratlar, deyim ve atasözleri, alkış ve kargışlar gibi pek çok unsur taşınma, aktarılma ve yeniden yaratılma boyutunu sürdürmektedir. Elektronik ortamın kendi iletişim biçimlerine uygun olarak değişen ve yeni durumlara uyarlanan deyim ve atasözleri, çalışmalara konu olabilmektedir (Gürçayır 2008: 70-78). Öte yandan “sosyal medya” olarak tanımlanan ve kendi içerisinde yeni iletişim ve aktarım kanalları oluşturan sosyal paylaşım siteleri, halk kültürü unsurlarının taşındığı, yeniden yaratıldığı ortamlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kültür endüstrisinin teknolojiyle birleşmesi sürecinin doğal sonucudur (Camkara 2008: 27-30). Teknoloji, kültürün taşınması, aktarılması ve yeniden yaratılması sürecini hızlandırmıştır.

Folklorun esas araştırma alanlarından birisini sözlü gelenek olarak ifade eden ve “sözlü gelenekte yer alan tamamen söz ile ve tamamen sözsüz yaratılan; ama sözlü geçiş ve iletişimle fertler arasında dolaşan ve nesilden nesile geçen tüm unsurları, yapı, muhteva, biçim ve fonksiyonları ne olursa olsun sözlü kültürün kapsamında” (Yıldırım 1998: 37-43) değerlendiren Dursun Yıldırım’ın tanımından hareketle; geçiş, iletişim ve aktarım bağlamında kültürün elektronik ortamda

yeni boyutlarının ne olacağı tekrar düşünülebilir (Özer ve Dağtaş 2011). Bu çerçevede, kültürü konu alan folklorun bu yeni boyutlara göre kendini güncellemesi, yeni iletişim biçimlerinin yeni folklor ürünleri ortaya koyması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Netice itibarıyla halk bilgisinin bulunduğu alan/saha kavramı, yeni boyutlar kazanmıştır. Halkbilimci için alan köy mü, kent mi; bir meslek grubu söz konusu olduğunda o mesleğin icra edildiği yer mi, yoksa elektronik ortam mı sorusu sorulmalı ve alan kavramı ve alan araştırmasıyla ilgili metodoloji yeniden düşünülmelidir. Söz konusu bu süreç, araştırmacıda olması gereken nitelikleri de yeniden belirleyecektir. Zira köyde derleme çalışması yapmak isteyen bir araştırmacıyla, doktor folkloru, eğlence kültürü, kamyoncu folkloru gibi farklı alt dallarıyla kent folkloru çalışan veya resmî kültür çevresinde protokol folkloru çalışan ya da elektronik ortamda derleme çalışması yapan veya ikincil sözlü kültür ortamı bağlamında halk anlatıları konusunda çalışma yapan bir araştırmacının sahip olması gereken nitelikler birbirinden farklıdır. Bu farklar; giyim-kuşamdan, tutum ve davranışlara, kullanılan araç gerece, derleme-inceleme yöntemine kadar uzanmaktadır. Bir sosyal paylaşım sitesinde çalışma yapan kişi; o ortamın gereklerini bilmek, o ortamı kullanabilecek teknik donanıma sahip olmak ve hatta katılımcı olduğu durumlarda uygun jargonu kullanmak ve o atmosfere bütün boyutlarıyla dâhil olmak durumundadır.

Sonuç olarak; halk tanımının ve halk bilgisinin sınırlarının değişerek alan kavramının yeni boyutlar

kazanması, halk biliminin sosyal bilimlerin kesişme noktasında olduğu anlayışının yerleşmeye başlaması, teknolojinin sağladığı imkânlar bir yandan halk bilimi araştırmacısına çalışılmayı bekleyen nice konuyu sunarken, bir yandan da derlenen malzemenin inceleme ve değerlendirme metotlarının da yeniden gözden geçirilmesi, yeni alan araştırması teorileri üzerine eğilimesi ve araştırmacının donanımına eklemeler yapması gerekliliği gerçeğini doğurmuştur. Artık halk bilgisi ürünleri, yukarıda ifade edilen değişme ve gelişmelere paralel olarak daha katmanlı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, halk bilgisinin yeni atmosferinde derlenmesi, sınıflandırılması ve değerlendirilmesi disiplinler arası bakış açısını gerektirmektedir (Ersoy 2009: 1-25). Zira daha önce köyde/kırsalda çıplak olarak gözlemlenebilen, derlenebilen ve sınıflandırılabilen bir halk bilgisi unsuru, bugün birden fazla metinle iç içe geçmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada halk bilimci; sosyoloji, sosyal psikoloji, antropoloji, iktisat, iletişim vs. bilim dallarından haberdar olmak zorundadır. Zira farklı boyutlar kazanan ve elektronik ortama kadar uzanan yeni alan/saha içerisindeki halk bilgisi, daha senkretik bir yapı arz etmektedir. Bu durum, araştırmacısının da daha nitelikli olması zorunluluğunu doğurmaktadır. Üniversitelerde bu çerçevede, ihtiyaca cevap verebilecek nitelikli insanlar yetiştirilmektedir; ancak kamu kuruluşlarında istihdam edilecek folklor araştırmacısı kadrolarına Türk Halk Bilimi Bölümü mezunlarının ve alanda uzmanlaşmış kalifiye insan gücünün taşınması hususunda daha bilinçli hareket edilmesi gerekmektedir.

NOTLAR

1 Sosyal değişme ve teknik üretim ile sosyal değişimin ilişkisi ve sürekliliği konusunda geniş bilgi için bkz.: Erol Güngör. (2006). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. Ötüken, İstanbul.

2 Bu konuda kapsamlı bilgi için bkz: Yılmaz Özakpınar. (2002). *“İnsan Düşüncesinin Boyutları”* Ötüken, İstanbul.

3 Metin içerisinde kolonyal sonrası ifadesinden kastettiğimiz post-kolonyalizm teorisi-dir. Söz konusu bu terim II. Dünya Savaşından sonra toplumların bağımsızlık sonrası süreçlerini tanımlamak için tarihçiler tarafından kullanılmaya başlamıştır. Ancak zaman içerisinde diğer sosyal bilimciler tarafından özellikle sömürleştirilmiş toplumların, sosyal yapıları, kültürleri, sanatları konusunda yapılan eleştirilerle ilgili temel bir teori haline gelmiştir. Her ne kadar kavramın önüne eklenen “post” ön eki “sonrası” gibi bir anlama sahip olsa da “post-kolonyal” kavramı toplumların sömürleştirildikleri ilk günden beri ürettikleri metinlerle ilgilenmektedir. Üretilen söz konusu metinler sadece yazılı olmayıp aynı zamanda sözlü metinleri de kapsamaktadır. Kolonyal sonrası üretilen bu metinler o toplumu anlama ve anlamlandırma işlevi üstlenmiştir. Kolonyalizme maruz toplumların sözlü kültür/folklor pratikleri de bu bağlamda post-kolonyal çalışmalara malzeme temin etmektedir.

Bu konuda kapsamlı bilgi için bkz: Adeleke vd. 2005; Ashcroft vd. 2002; Ashcroft vd. 2006: 117-137, 165-169; Dirlik 2010; Kanar 2006.

4 Sosyal bilimler doğa bilimlerinden daha sonra gelişim sürecine girdiği için, kullanılan metodoloji ve bilimsel paradigma noktasında doğa bilimlerinin etkisi altında kalmıştır. Pozitivist bakış açısı bu noktada sosyal bilimlerde bir anlamda doğa bilimleri mantığını taklit noktasında kalarak uzun süre geniş kabul görmüştür. Darwin Teorisi pozitif bilimlerin o çağda öncüsü olurken, sosyal Darwinizm yaklaşımı da devrin sosyal bilim araştırmalarında ve siyaset belirlemelerinde etkin bir rol almıştır. Ancak sosyal değişme ve bunu takiben sosyal bilimlerdeki bütünün bilgisini anlama mücadelesi bu bakış açısının değişmeye başlamasını sağlamıştır. Bu konuda kapsamlı bilgi için bkz.: Gülbankıan Komisyonu. (2000). *Sosyal Bilimleri Açın*, Metis Yayınlar, İstanbul; Sezgin Kızılcılık. (2004). *Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırma*. Anı Yayınları, Ankara.

5 Sosyal değişmeye paralel olarak alan araştırması, saha kavramlarının değişmesi ve folklorun söz konusu değişim sürecine paralel olarak yeni araştırma alanlarına yönelmesiyle ilgili olarak **Millî Folklor**'un bir gelenek haline

getirdiği genç halk bilimcilere ayrılan güz sayılarına bakılabilir. Özellikle 67. ve 71. sayılara bakıldığında söz konusu sosyal değişme ve kültürün kazandığı yeni boyutlar çerçevesinde ele alınan konuların çeşitliliği ve folklorun kapsamının genişlemesi bağlamında gelinen nokta daha iyi anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

Adeleke, Adeeko. *The Slave's Rebellion, Fiction, History, Orature*. Indiana University Press, Bloomington, Indianapolis, 2005.

Altuntek, N.Serpil. *Yerlinin Bakışı Etnografya: Kuram ve Yöntem*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2009.

Artun, Erman. *Türk Halkbilimi*, 7. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 2011.

Ashcroft, Bill, Griffiths ve Gareth, Tiffin Helen. *Post-Colonial Studies*. Routledge Taylor and Francis.London And New York, 2002.

Ashcroft, Bill, Griffiths ve Gareth, Tiffin Helen. *The Post-Colonial Studies Reader*. Routledge Taylor and Francis.London And New York, 2006.

Camkara, Ayşe. "Teknoloji ve Kültürel Endüstri", *Milli Folklor*, 75,(Güz 2007): 27-30.

Çobanoğlu, Özkul. "Halkbilimsel Bilginin Teleolojik Serüveni", *Folklor/Edebiyat*, 24 (2000):27-43.

Çobanoğlu, Özkul. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırmaları Yöntemleri Tarihine Giriş*. 2. Baskı, Akçağ Yay, Ankara, 2002.

Dirlik, Arif. *Postkolonyal Aura Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Dundes Alan. "Halk Kimdir", (Çev: Metin EKİCİ), 5 (37), Bahar 1998, 139-153

Ersoy, Ruhi. *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği*, Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Denemesi, Akçağ Yay, Ankara, 2009.

Goldstein, Kenneth S. *Sahada Folklor Derleme Metotları*. Ahmet E. Uysal (Çev.), 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1983.

Wallerstein, İmmanuel vd. *Gülbankıan Komisyonu. Sosyal Bilimleri Açın*, Metis Yayınlar, İstanbul, 2000.

Günay, Umay. "Folklor Nedir?" *Türk Folkloru Araştırmaları*, Ankara, 1987.

Güngör, Erol. *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. Ötüken, İstanbul, 2006.

Gürçayır, Selcan. "Kuşaktan Foruma Geçiş ve Bilgisayar Atasözleri" *Milli Folklor*, 79 (2008): 70-78.

Kanar, Yüksel. *Batının Doğusu Avrupa Barbarlığının Küreselleşmesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.

Kızılçelik, Sezgin. *Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırma*, Anı Yayınları, Ankara, 2004.

Köse, Aynur ve Yılmaz, Mustafa. "Fısıltı Gazetesi İçin Yeni Bir Mecra: Çevrim İçi Forumlar". *Milli Folklor*, 85 (Bahar 2010): 183-192.

Metin, Ezgi. "Kent Folkloruna Bir Örnek, Doktor Folkloru", *Milli Folklor*, 71 (Güz 2006): 34-39.

Ekici, Metin. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. 7. Baskı, Grafiker Yay, Ankara, 2010.

Ekici, Metin. *Halkbilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, 2. Baskı Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2007.

Oğuz, M. Öcal. *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Akçağ, Ankara, 2002.

Oğuz, M. Öcal. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. 7. Baskı, Grafiker, Ankara, 2010.

Oğuz, M. Öcal. "Folklor ve Kültürel Mekân", *Milli Folklor*, 76(Kış 2007):30-31.

Oğuz, M. Öcal. *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2009: 95)

Ong, Walter J. *Sözlü ve Yazılı Kültür / Sözlün Teknolojileşmesi*. Sema Postacıoğlu Banon (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

Özakpınar, Yılmaz. *Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi*. Ötüken, İstanbul, 1999.

Özakpınar, Yılmaz. *İnsan Düşüncesinin Boyutları*. Ötüken, İstanbul, 2002.

Özdemir, Nebi. "Edebiyat ve Ekonomi (Kültürel Ekonomik Bir Alan Olarak Edebiyat)". *Milli Folklor*, 91 (Güz 2011): 101-115.

Özer Ömer ve Dağtaş Erdal. *Popüler Kültürün Hakimiyeti, Bir Türkiye Hikâyesi*, Literatür Yay, İstanbul, 2011.

Öztürkmen, Arzu. *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*. İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Ramnarine, Tina Kartina. "Finlandiya'da Milli Kimliğin Gelişi ve Folklor". Selcan Gülçayır (Çev.) *Milli Folklor*, 74 (Yaz 2007):144-153.

Sevim, Acar. *Herder Alman Milliyetçiliğinin Öncüsü*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.

Yıldırım, Dursun. *Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişim Devreleri*, Türk Bitiği, Araştırma İnceleme Yazıları, Akçağ Yay, Ankara, 1998.

Yıldırım, Dursun. *Sözlü Kültür ve Folklor Kavramı Üzerine Düşünceler*, Türk Bitiği Araştırma İnceleme Yazıları, Akçağ Yay, Ankara, 1998.